

1. Pedagogika w latach 1920-1939

Początki organizacji nauk pedagogicznych na KUL-u wiążą się z powstaniem Uniwersytetu w 1918 r. Wówczas to podjęto pierwsze działania na rzecz utworzenia pedagogiki jako kierunku uniwersyteckiego¹. Jednak dopiero zatrudnienie w 1920 r. prof. dra hab. Zygmunta Kukulskiego i powołanie dla niego Katedry Pedagogiki² dało początek tej dyscyplinie nauki na KUL-u. W latach 1920-1921 nastąpiło zróżnicowanie na studium pedagogiczne uniwersyteckie (Katedra Pedagogiki) oraz Instytut Pedagogiczny dla studentów trzeciego i czwartego roku³. Celem Instytutu Pedagogicznego było:

- 1) kształtowanie naukowe kandydatów do nauczania w zakresie szkolnictwa średniego, tj. wszelkiego typu szkół ogólnokształcących, zawodowych i seminariów nauczycielskich;
- 2) przygotowanie zawodowo-pedagogiczne przyszłych nauczycieli szkół średnich, obejmujące studium nauk pedagogicznych i techniki nauczania oraz zaznajamianie z praktyką zawodową;
- 3) prowadzenie badań naukowych w zakresie pedagogiki i dydaktyki⁴.

Studenci pierwszego i drugiego roku mogli uczestniczyć w zajęciach Instytutu jako hospitanoci. Instytut Pedagogiczny mógł powstać dzięki materialnemu wsparciu, fundacji inż.

¹ *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Półrocze zimowe 1920/1921*, Lublin 1920, s. 18, 33-34; *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Półrocze letnie 1920/1921*, Lublin 1921, s. 18, 26, 27, 30, 33-34, zobacz także spisy wykładów w następnych latach.

² W 1919 r. na Uniwersytecie Poznańskim powstała pierwsza w Polsce Katedra Pedagogiki, kierował nią prof. Antoni Danysz, druga w 1920 r. na KUL-u, kierowana przez prof. Zygmunta Kukulskiego. W 1922 r. powstało Studium Pedagogiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w 1926 r. powołano katedry pedagogiki na UJ, którą kierował prof. Zygmunt Mysłakowski, i na Uniwersytecie Warszawskim, kierowana przez prof. Bogdan Nawroczyński. Zob. J. Draus, R. Terlecki, *Historia wychowania*, t. 2: *Wiek XIX-XX*, Kraków 2009, s. 291.

³ Dopiero 2 kwietnia 1926 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ogłosiło rozporządzenie stanowiące szczegółową regulację prawną studiów uniwersyteckich, na podstawie którego konstruowane były plany studiów edukacyjnych, m.in. dla kandydatów na nauczycieli przedmiotów pedagogicznych w seminariach nauczycielskich czy późniejszych liceach pedagogicznych i pedagogiach. Pedagogika jako kierunek studiów była realizowana w ramach Studium Pedagogicznego, które było częścią Katedry Pedagogiki na Wydziale Humanistycznym. To tam przygotowywano nauczycieli przedmiotów pedagogicznych do pracy w seminariach nauczycielskich, a po 1932 r. w liceach pedagogicznych. Kształcono także pedagogicznie nauczycieli przedmiotowych do szkół średnich. Były to wówczas studia czteroletnie, kończące się dyplomem magistra filozofii w zakresie pedagogiki. Zob. A. Mońka-Stanikowa, *Studia uniwersyteckie na Uniwersytecie Warszawskim w okresie 1926-1982*, Warszawa 1997; B. Bromberek, *Studia uniwersyteckie w zakresie nauki o edukacji w świetle badań empirycznych*, Poznań 1998, s. 1-20.

⁴ Archiwum Uniwersyteckie KUL (dalej cyt.: AU KUL), sygn. 76, Instytut Pedagogiczny Uniwersytetu Lubelskiego od 1919-1935.

Franciszka Skąpskiego⁵. Pedagogika wchodziła również w skład grupy filozoficznej Wydziału Nauk Humanistycznych.

Jak już wspomniano, powstała w 1920 r. Katedrę Pedagogiki na Wydziale Humanistycznym objął prof. dr hab. Z. Kukulski, który do 1939 r. wykładał zarówno pedagogikę, jak i dydaktykę oraz historię wychowania. Ponadto rozwinął poważne badania źródłowe nad historią szkolnictwa w Polsce doby Komisji Edukacji Narodowej oraz Izby Edukacyjnej Publicznej Księstwa Warszawskiego. Jednocześnie w latach 1920-1922 drugie seminarium pedagogiczne prowadził dr Zygmunt Mysłakowski, późniejszy profesor pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, który wykładał na KUL-u pedagogikę i psychologię wychowania. Natomiast w latach 1923-1926 psychologię rozwojową dziecka prowadził dr Tadeusz Strumiłło, a od 1934 r. także ks. prof. dr hab. Józef Pastuszka⁶.

W 1929 r. powstała odrębna grupa pedagogiczna⁷, studenci kończący studia od 1933 r. otrzymywali dyplom magistra filozofii w zakresie pedagogiki⁸. W 1934 r. przy seminarium pedagogicznym prof. Kukulskiego powstał Zakład Pedagogiki KUL. Prof. Kukulski prowadził także wykłady z podstawowych nauk pedagogicznych, jak pedagogika ogólna, dydaktyka i historia wychowania wraz ze szkolnictwem. W programie studiów pedagogicznych występowały także nauki ogólnokształcące, niezbędne do wykształcenia nauczycieli i przygotowania ich do pracy. Zajęcia z etyki prowadzili ks. prof. dr hab. Antoni Szymański w latach 1923, 1929-1939 (rektor KUL w latach 1933-1942) i o. prof. dr hab. Jacek Woroniecki w latach 1924-1929 (rektor KUL w latach 1922-1924); logikę wykładali ks. prof. Stanisław Domańczak w latach 1923-1925, a prof. Henryk Jakubanis w latach 1926-1939; historię filozofii – prof. dr hab. H. Jakubanis w latach 1924-1939; psychologię ogólną – prof. dr Bohdan Rutkiewicz w latach 1923-1933, ks. prof. J. Pastuszka w latach 1934-1939; psychologię eksperymentalną – B. Rutkiewicz w latach 1923-1933; socjologię prof. dr hab. Ignacy Czuma w latach 1925-1929, prof. dr hab. Czesław Martyniak w latach 1930-1936. W latach 1927-1929 zajęcia z organizacji szkolnictwa prowadził wizytator Teofil Adam Koziara.

⁵ *Franciszek Skąpski 1881-1966. Fundator i współorganizator KUL*, materiały do biografii zgromadziła i przygotowała do druku G. Karolewicz, Warszawa 1996, s. 3, 20-21.

⁶ AU KUL, sygn. 76, Instytut Pedagogiczny Uniwersytetu Lubelskiego od 1919-1935; S. Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, w: *Księga Jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969, s. 243.

⁷ *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Rok akademicki 1929/1930*, Lublin 1929, s. 31-32 – grupa pedagogiczna; s. 34-35 – Instytut Pedagogiczny; s. 50-53 – Wskazówki dla studentów Instytutu Pedagogicznego.

⁸ Dnia 10 listopada 1933 r. KUL uzyskał prawo nadawania stopnia magistra na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz na Wydziale Nauk Humanistycznych, m.in. w zakresie pedagogiki. Zob. G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, Lublin 1996, s. 32-33.

Wykładano także: metodykę nauczania języka polskiego, historii, języków nowożytnych i łaciny⁹.

Od 1936 r. grupa studentów pedagogiki zdecydowanie powiększyła się, gdyż na tym kierunku studiować mogły osoby posiadające maturę wydaną przez seminaria nauczycielskie. Wówczas zaangażowano na objął on stanowisko starszego asystenta pedagogiki Stefana Kunowskiego, który w latach 1937-1939 prowadził ćwiczenia proseminaryjne¹⁰.

Na KUL-u w okresie międzywojennym, podobnie jak na państwowych uniwersytetach, było niewielu specjalistów, dlatego kierownik Katedry Pedagogiki musiał wyklądać wiele problemów wchodzących w zakres nauk pedagogicznych: pedagogikę, dydaktykę, historię wychowania i psychologię wychowawczą¹¹.

Filarami pedagogiki okresu międzywojennego byli prof. Kukulski i o. prof. Woroniecki. Profesor Zygmunt Kukulski był zatrudniony na KUL-u w latach 1920-1939. Habilitował się ze wstępu do pedagogiki na podstawie rozprawy zatytułowanej: *Główne momenty myśli i badań pedagogicznych*, Lublin 1923. Zajmował się on przede wszystkim edycją źródeł dotyczących szkolnictwa i wychowania oraz badań głównie zagadnienia wstępu do pedagogiki, uprawiał także teorię praktycznej pedagogiki szkolnej. Wydał m.in. pisma Stanisława Staszica o charakterze wychowawczym, przepisy pedagogiczne Komisji Edukacji Narodowej oraz źródła do dziejów szkolnictwa dotyczące Izby Edukacji Publicznej. Badał wpływ myśli pedagogicznej Jana Henryka Pestalozziego na system wychowawczy w Polsce. Opracował również dzieje myśli i badań pedagogicznych od czasów plemiennych do najnowszych. W badaniach regionalnych nad historią wychowania skoncentrował się na dziejach szkolnictwa i oświaty w Lublinie. Publikował także artykuły z zakresu teorii wychowania. Ojciec prof. Jacek Woroniecki pracował na KUL-u w latach 1919-1929. Pedagogika i problematyka wychowawcza były pasją jego badań i działalności pisarskiej¹². Wydał on m.in. *Katolicką etykę wychowawczą*, dzieło będące syntezą etyki tomistycznej w

⁹ Biblioteka Uniwersytecka KUL (dalej cyt.: BU KUL), sygn. 2173, Działalność prof. S. Kunowskiego jako kierownika Katedry Pedagogiki, k. 1-7; Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 243; E. Walewander, *Osiągnięcia Wydziału Nauk Społecznych*, w: *Nauka i wiara. 80 lat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Szostek, Lublin 1999, s. 141.

¹⁰ *Skład osobowy. Spis wykładów i instytucji Katolickiego uniwersytetu Lubelskiego w roku akad. 1938/1939*, Lublin [1938], s. 37; Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 244.

¹¹ Na przykład: *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Rok akademicki 1925/1926*, Lublin 1926, s. 22; Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 243-244.

¹² Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 244; *Informator o studiach na kierunku pedagogika*, red. M. Nowak i inni, Lublin 2005, s. 14.

zastosowaniu wychowawczym, wzbogacone przemyśleniami wybitnych pisarzy europejskich¹³.

Dobrze rozwijającą się działalność Uniwersytetu, a w nim pedagogiki, przerwał wybuch drugiej wojny światowej. 17 września 1939 r. wojska hitlerowskie wkroczyły do zbombardowanego Lublina i zajęły część gmachu uczelni, w którym urządziły szpital wojskowy, mimo tego 6 października rozpoczęły się na KUL-u pierwsze wykłady. Niebawem jednak został aresztowany rektor ks. prof. Antoni Szymański oraz inni profesorowie (m.in. prof. Cz. Martyniak). Tym samym działalność dydaktyczna KUL-u została zawieszona na pięć lat¹⁴, w tym również pedagogiki. W czasie okupacji hitlerowskiej na tajnych kompletach nie prowadzono zajęć z pedagogiki.

¹³ J. Woroniecki, *Katolicka etyka wychowawcza*, Poznań 1925. Por. Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 244.

¹⁴ Mimo represji władz okupacyjnych Uniwersytet prowadził tajne nauczanie, decyzję o jego rozpoczęciu wydał ks. prof. A. Szymański, który po zwolnieniu z aresztu domowego zamieszkał w Bełżycach pod Lublinem, skąd aż do śmierci w 1942 r. konspiracyjnie kierował Uczelnią. Tajne nauczanie było prowadzone w: Lublinie, Warszawie i na Kielecczyźnie (Kielce, Jędrzejów i Nawarzyce) z inicjatywy ks. prof. Piotra Kałwy (1893-1974), późniejszego biskupa lubelskiego. Tajne komplety prowadzili tam m.in. ks. prof. J. Pastuszka i prof. Cz. Strzeszewski. Zob. J. Ziółek, *Działalność Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w czasie okupacji (relacje i dokumenty)*, wstęp i red. J. Ziółek, Lublin 1983, szczególnie s. 49-69.